

2003: NOG AMPER ÉÉN PUBLIEK URINOIR IN DE STAD VAN MANNEKEN PIS

Claire Billen en Jean-Michel Decroly:
'De kleinste kamertjes in de grote grootstad'

Hoewel Brussel in de 19de eeuw goed voorzien werd van openbare urinoirs van allerhande makelei, soms zeer inventief, zoals de hierbij afgebeelde 'pispaal' (afb. 1), was het aan het begin van het huidige millennium wat dat betreft extreem droevig gesteld in onze hoofdstad. Het aantal dat opliep tot 220 in 1885, zakte tot amper één in 2003.

Dat en nog veel meer vernemen we uit een mooi uitgegeven boekje *De kleinste kamertjes in de hoofdstad. Openbaar sanitair in Brussel van de Middeleeuwen tot vandaag* (1). Het is een aflevering uit een reeks boekjes over onbekende aspecten van het Brusselse verleden uitgegeven door het Museum van de Stad en verkrijgbaar in de Brusselse stedelijke musea en in de Sint-Gorikshallen.

74

Voor pittige illustraties bij 'De kleinste kamertjes...' moesten de Brusselaars niet ver zoeken. Stadsgenoot Pieter Breugel en de figuren uit zijn entourage voorzagen hun schilderijen ruim van details met afbeeldingen over de productie van wat in kindertaal pis en kak heet. Misschien mede daardoor bezondigt de tekst zich aan het stereotiep benadrukken van de bevuilding van het stadsmilieu, straten en vooral waterlopen (denk aan De Zenne!) door menselijke excrementen. Dat 'vuile beeld' mocht dan wel waarheidsgetrouw zijn voor de meeste steden, de Brabantse en de Vlaamse vormden daar een uitzondering op. Mest en urine van mens en dier werden eeuwenlang zorgvuldig verzameld om als bemesting voor de landbouw per boot naar het platteland te voeren. Met name de streek ten noorden van Brussel was zandig, daardoor gemakkelijk bewerkbaar met primitieve spaden en ploegen, maar weinig vruchtbaar. Stadsmest was daar meer dan welkom (3). Een gravure van de Brusselse 'Mestback' staat trouwens afgebeeld in het boekje en we nemen die hier over (afb. 2). Mest werd er van uit kleine privé en publieke mestvaalten naar toe gevoerd en verzameld om vandaar per mestboot naar het omliggende verscheept te worden. In Gent kon je iets gelijkaardigs bewonderen aan de Minnemeers en in andere steden idem dito. Maar daar zijn ons geen afbeeldingen van bekend.

Lantaarnpaal-urinoir
in Brussel anno 1872.

Afb. 1. Lantaarnpaal urinoir (Brussel 1872, overgenomen uit Billen en Decroly, 2003).

Toen het boekje in 2003 verscheen was er inderdaad welgeteld nog één urinoir voor het publiek toegankelijk in Brussel, niet toevallig tegen een kerk, de Sint-Katelijnekerk (afb. 3). Eén was in aanbouw in het Park van Brussel recht over het Koninklijk Paleis. Vier of vijf andere waren bij burgemeestersbesluit ontoegankelijk verklaard. Het jaar 2003 was een dieptepunt op publiek sanitair gebied. Net als in de stad Gent waarover in VMD 2014 nr. 4 uitgebreid bericht werd (2), verbeterden de voorzieningen aan openbaar sanitair nadien.

Afb. 2. De 'Mestback', mestvaalt omstreeks 1620 opgericht bij wat nu de Oppemstraat is (overgenomen uit Billen en Decroly, 2003)

Men kan er zich van vergewissen via het internet. Toch is de toestand anno 2015 nog steeds schaamtelijk te noemen, om eens een zeer toepasselijke en accurate dialectuitdrukking te gebruiken. In het Zuidstation zijn er wel betalende toiletten, ze zijn proper maar niet gemakkelijk te vinden. Het Centraal Station is er niet veel beter aan toe. Daarbuiten moet je meestal op café of een museum of ander publiek toegankelijk gebouw kennen, waar je terecht kunt ... maar enkel tijdens de openingsuren. Er is gewoon een tekort. En dat in de stad van Manneken Pis ...of misschien juist daarom?

Sint-Katelijnekerk. De laatste geringe
leer de Belle époque van de urinoirs in
Brussel, 2003.

Afb. 3. De laatste Belle Epoque urinoir in 2003 met bijhorende meneer oan de Brusselse Sint-Katelijnekerk (overgenomen uit Billen en Decroly, 2003). De gevels van de Sint-Katelijnekerk, een ontwerp van de beruchte Poelaert, werden de laatste jaren gerestaureerd en het urinoir is in al zijn glorie hersteld (Brussel Deze Week, 14 oktober 2010). Het zal zeker nog intensief gebruikt worden.

Referenties

- 1 Billen, C., Decroly, J.-M. (2003), *De kleinste kamertjes in de hoofdstad. Openbaar sanitair in Brussel van de Middeleeuwen tot vandaag*, Nr. 4 In de reeks *Historia Bruxellae*, Museum van Brussel, pp. 63.
- 2 Devriese, L. (2014), *Openbare toiletten In Gent (1850 -2014) lang niet zo vanzelfsprekend voor iedereen*. In *Van Mensen en Dingen*, jg. 12 nr. 4, p. 12-27.
- 3 Devriese, L. (2012). *De oude Vlaamse stad: onwaarschijnlijk proper dank zij de landbouw*. In *Van Mensen en Dingen*, jg. 10 nr. 1, p. 76-92.